

Poruchy osobnosti

MUDr. Helena Reguli

Osobnost

**Osobnost sestává z temperamentu ,
charakteru a
inteligence**

- **temperament- biologická stránka osobnosti (způsob emočního projevu jedince v určité situaci)**
- **charakter - sociální stránka (trvalá pohotovost projevovat se určitým způsobem ve společenském prostředí)**

Definice poruchy osobnosti

- **extrémně vystupňované povahové a charakterové rysy, které vedou k poruchám sociální adaptace**
- **trvalá povahová odchylka od normy**
- **jedinec má takové vlastnosti, kterými trpí jeho okolí a/nebo on sám**
 - (dřívější označení – psychopatie)
 - převažují vlivy genetické nad psychosociálními

Poruchy osobnosti a chování u dospělých (F60-F69)

- F60 Specifické poruchy osobnosti
- F61 Smíšené a jiné poruchy osobnosti
- F62 Přetrvávající změny osobnosti, které nelze přisoudit hrubému poškození nebo nemoci mozku
- F63 Návykové a impulzivní poruchy
- F64 Poruchy pohlavní identity
- F65 Poruchy sexuální preference
- F66 Psychické a behaviorální poruchy spojené se sexuálním vývojem a orientací
- F68 Jiné poruchy osobnosti a chování u dospělých
- F69 Nespecifikovaná porucha osobnosti a chování u dospělých

F60 Specifické poruchy osobnosti

F60 Specifické poruchy osobnosti

- F60.0 Paranoidní porucha osobnosti
- F60.1 Schizoidní porucha osobnosti
- F60.2 Dissociální porucha osobnosti
- F60.3 Emočně nestabilní porucha osobnosti
- F60.4 Histrionská porucha osobnosti
- F60.5 Anankastická porucha osobnosti
- F60.6 Anxiózní (vyhýbavá) porucha osobnosti
- F60.7 Závislá porucha osobnosti
- F60.8 Jiné specifické poruchy osobnosti
- F60.9 Porucha osobnosti nespecifikovaná

F60 Specifické poruchy osobnosti

epidemiologie: celoživotní prevalence se odhaduje na 10-18% populace

komorbidita: neurotické poruchy

○ prognóza: nejistá

○ léčba:

- dynamická psychoterapie
- kognitivně behaviorální terapie
- farmakoterapie
 - u úzkostných a depresivních projevů malé dávky antidepressiv
 - anxiolytika opatrně
 - u projevů agresivity – lithium
 - vážné případy - antipsychotika

Dynamika

- počátky od dětství
- některé projevy se stárnutím zmírňují – agresivita, disociální projevy
- některé zvýrazňují – paranoidita, deprese
- Dekompenzace
- maladaptivní postoje a chování v široké oblasti osobních a sociálních situací
- pocity osobní nepohody, negativní vliv na pracovní a společenské fungování

Diagnostika:

- psychiatrické vyšetření (důraz na osobní, sociální a objektivní anamnézu, klinický obraz)
- zhodnocení osobního kontaktu a obranných mechanismů
- **Psychologické vyšetření:**
 - ✓ dotazníkové metody (MMPI, Cloninger)
 - ✓ projektivní testy

Obecná kritéria specifických poruch osobnosti (MKN 10)

Vnitřní prožívání a chování se odchyľují od normy a očekávání v dané kultuře. Odchylka musí být zjevná alespoň ve 2 z následujících oblastí:

- **poznávání -kognice (způsob vnímání, interpretování, utváření postojů)**
- **afektivitě, emotivitě**
- **zvládání impulzivity a uspokojování potřeb**
- **sociální chování (vztahu k jiným lidem a zvládání interpersonálních situací)**
- **osobnostní rysy nebo osobnostní reakce v případě, že se projevují jen v zátěžových situacích a nesplňují diagnostická kritéria**

Paranoidní porucha osobnosti F60.0 (též kveluratorní, fanatická)

Projevy:

- **vztahovačný**
- **nedůtklivý**
- **málo společenský**
- **neodpouští, podezírá**
- **citlivý na nezdar a odmítnutí**
- malý smysl pro humor, se sklonem vyvolávat konflikty; nadměrná citlivost na domnělé urážky, trvalá tendence k zášti ...

Schizoidní porucha osobnosti F60.1

Projevy:

- ✓ **citový chlad**, omezená schopnost vyjadřovat cit
- ✓ **uzavřenost**, nedostatek přátel a důvěrných vztahů
- ✓ **bizarní nápady**, svérázná logika, filosofické úvahy
- ✓ **podivíni**, nepraktiční
- ✓ **málo činností skýtajících potěšení**
- ✓ **lhostejnost ke chvále či kritice**
- ✓ **necitlivost pro normy a konvence a jejich nedbání**
- ✓ **nesdílnost**, neschopnost prožívat radost (anhedonie), oploštělá afektivita, autismus

Disociální porucha osobnosti F60.2

Projevy:

- ✓ **sklon k protispolečenskému chování**
- ✓ **neschopnost empatie** (opakovaná trestná činnost)
- ✓ **moral insanity** (nedostatečný rozvoj vyšších citů)
- ✓ **společensky nejnebezpečnější, recidivisté**
- ✓ **za opakovaná selhání obviňují lidi kolem**
- ✓ **v dětství záškoláctví, krádeže, šikana**
- ✓ **nevydrží v pracovním poměru,**
- ✓ **týraní dětí**
- ✓ **neprožívají pocit viny**

Emočně nestabilní a hraniční porucha osobnosti F60.3

Projevy:

- ✓ **emoční nestabilita**
- ✓ **sklon ke zkratkovému jednání (agresivního rázu)**
- ✓ **silné, málo zvladatelé afekty**
- ✓ **přelétavost, střídání partnerů, abúzus**

Hraniční typ

- ✓ **pocit prázdnoty, emoční dysregulace**
- ✓ **opakované sebepoškozování, suicidální pokusy**

F60 Specifické poruchy osobnosti

Histriónská porucha osobnosti (infantilní, hysterická):

- sklon k teatrálnosti a dramatizování, labilní a povrchní emotivita, infantilní projevy a touha být středem pozornosti
- zahrnuje i příznaky poruchy dříve označované jako hysterická psychopatie - pocit trvalého napětí a neuspokojení vedoucí k vyvolání scén s prudkými afekty, sklony k vyčítání, obviňování druhých osob a manipulování s nimi, neztišitelný pláč, záliba v tajemných náznacích, pomstychtivost, sklon k bájevé lhavosti, účelové reakce
- narušení partnerských vztahů, zneužívání psychoaktivních látek, časté střídání partnerů
- někdy schopnost sebeobětování, neodolatelný šarm
- k histriónské osobnosti má blízko **osobnost narcistická** - nedostatek empatie, vyžadování pozornosti, závistivost, vysoké sebevědomí, ...

Anankastická porucha osobnosti F60.5

Projevy:

- **nutkavé pochyby** (hlavně o vlastních schopnostech)
- **Perfekcionismus** (jako kompenzace pochybností)
- **nerozhodnost, vnitřní nejistota, rigidní postoje**

Anxiózní (vyhýbavá) porucha osobnosti F60.6

Projevy:

- **nedostatek sebedůvěry, pocity méněcennosti**
- **úzkostné napětí**
- **přecitlivělý na výtku, odmítnutí nebo nesouhlas**

Závislá (astenická, pasivní) porucha osobnosti F60.7

Projevy:

- **závislost na jiných**
- **astenie**
- **nadměrná potřeba péče druhých**
- **submisivita, přilnavost, strach z opuštění**
- synonyma: astenická, pasivní, sebepoškozující osobnost

Jiné poruchy osobnosti F60.8

Osobnost nezdrženlivá:

- nedostatek pevné vůle
- podléhání druhým osobám
- hledání požitků (obohacování, abúzus)
- majetkové delikty

Osobnost pasivně agresivní:

- stálá opozice
- stěžování
- neplnění povinností pomocí úhybných manévrů (odkládání řešení, termínů)

Narcistická osobnost:

- ✓ vysoké sebevědomí, pocit jedinečnosti
- ✓ nedostatek empatie, vyžadování pozornosti, závist

○ **F61 Smíšené a jiné poruchy osobnosti**

- F61.0 Smíšené poruchy osobnosti
 - F61.1 Nepříznivé poruchy osobnosti
-

○ **F62 Přetrvávající změny osobnosti, které nelze přisoudit hrubému poškození nebo nemoci mozku**

- F62.0 Přetrvávající změny osobnosti po katastrofické zkušenosti
 - vzniká v důsledku extrémní zátěže; zpravidla předchází posttraumatická stresová porucha
- F62.1 Přetrvávající změna osobnosti po psychiatrickém onemocnění
- vyvíjí se jako dlouhodobá reakce na prodělané duševní onemocnění
- vznik nadměrné závislosti na druhých osobách, přesvědčení o stigmatizaci, snížení životní aktivity, pokles zájmů, hypochondrické stesky, sklon k depresivním nebo dysforickým projevům, zhoršení společenského fungování

Návykové a impulzivní poruchy

Patologické hráčství (gambling):

- rozšiřující zaujetí v hazardních hrách
 - odvykací syndrom
 - 2-3% dospělé populace
 - léčba: psychoterapie, rehabilitačně sociální postupy, SSRI
- **Patologické zakládání požárů (pyrománie):**
 - zakládání požárů bez zjevného motivu
 - **Patologické kradení (kleptománie):**
 - dvě a více krádeží bez zjevného motivu, které nevedly k zisku ani pro pachatele ani pro jinou osobu
 - léčba: psychologická i biologická (antidepresiva)
 - **Trichotillománie:**
 - intenzivní puzení k vytrhávání vlastních vlasů
 - léčba: SSRI, lithium, neuroleptika

Specifické poruchy osobnosti: diferenciální diagnóza, komorbidita

Nejčastější diferenciálně diagnostické problémy:

- schizoidní a paranoidní porucha osobnosti vs iniciální fáze schizofrenní poruchy
- psychotická dekompenzace poruch osobnosti vs psychóza schizofrenního okruhu

Častá komorbidita:

- disociativní a neurotické poruchy
- škodlivé užívání návykových látek

Farmakologická léčba

Farmakoterapie - symptomatická:

- **krátkodobé, akutní stavy -krizová intervence**
- **léčení dlouhodobé psychopatologie**

Douhodobá léčba 4 symptomových okruhů:

- **agresivita a nedostatečná kontrola impulzů**
- **afektivní poruchy, dysregulace nálady**
- **úzkost**
- **kognitivní a percepční dysfunkce**

Farmakologická léčba

Agrese, impulzivita

- **lithium (antiagresivní a antisuicidální účinek)**
- **antikonvulziva**
- **malé dávky antipsychotik (atypických)**

Poruch nálady

- **litium**
- **atypická antipsychotika**
- **serotonergní antidepresiva**

Úzkost

- **Analogická jako u poruchy nálad, benzodiazpiny**

Kognitivní a percepční dysfunkce, psychotické příznaky

- **malé dávky antipsychotik (atypických)**

Nefarmakologická léčba

Psychoterapie

- **dynamická psychoterapie - cílena na nevědomé konflikty a získáním náhledu je zvládat**
- **kognitivně behaviorální vychází z kognitivních schémat, posiluje či minimalizuje některé strategie, nácvik situací, které pac. nezvládá**